

Terugblik, verslag en Q&A GOO-special 'Instrumenten en kennispool Water en Bodem Sturend'

(Dinsdag 7 oktober 2025, online)

Aanleiding en doel van de special

In Gelderland werken we aan de ambitie om het water- en bodemsysteem een belangrijke sturende factor te maken bij ruimtelijke ontwikkelingen met het oog op een toekomstbestendige inrichting van onze leefomgeving.

Hoe vertaal je dit complexe principe naar de dagelijkse praktijk op gemeentelijk en regionaal niveau? Hoe geef je dit principe handen en voeten in ruimtelijke plannen en projecten? Het Gelders Ondergrond Overleg (GOO) organiseerde deze special om inzicht te bieden in de handvatten die hiervoor zijn ontwikkeld in het kader van het provinciale Leertraject WBS.

Twee instrumenten die Provincie Gelderland heeft ontwikkeld voor uitwerking van WBS door de Gelderse overheden werden belicht: het Water- en Bodemkompas en de Regionale Gidsmodellen. Ook werd het aanbod voor de inzet van de Kennispool WBS toegelicht.

Presentaties, opname en informatie

Hieronder links naar de presentaties die tijdens de special zijn gegeven, een link naar de opname van de special en links naar relevante documenten.

- [Opname van de online GOO-special 'Instrumenten en kennispool Water en Bodem Sturend'.](#)
- [Presentatie over het Leertraject WBS](#) door Paul Oude Boerrigter (Provincie Gelderland).
- [Presentatie over de Regionale Gidsmodellen](#) door Vincent Grond (GrondRR) en Gilbert Maas (Geo-inspiratie).
- [Presentatie over het Water en Bodem Kompas](#) door Rutger Remmers (Provincie Gelderland).
- De regionale Gidsmodellen van de tien landschappelijke regio's in Gelderland zijn te vinden op www.gidsmodellen.nl.
- [Meer informatie en flyer kennisaanbod WBS.](#)
- [Terugblik GOO-special 'Bescherming van drinkwaterbronnen bij ruimtelijke ontwikkelingen' \(17 september 2025\)](#) met presentatie over de WBS-signaleringskaart en bijbehorend Voorbeeldenboek voor (inrichtings)maatregelen door Iris Epping van gemeente Aalten.

Verdieping: De instrumenten en Kennispool WBS

1. Leertraject Water en Bodem Sturend Gelderland

Paul Oude Boerrigter van de provincie Gelderland opende de inhoudelijke sessie met de boodschap dat WBS een gezamenlijke reis is. Het Gelderse leertraject is dan ook strategisch opgebouwd op drie pilaren die samen moeten zorgen voor de versnelling en borging van WBS:

1. De Kennispool WBS: Een team van adviseurs dat klaarstaat om gemeenten en regio's met raad en daad bij te staan.

2. Kennisproducten: Een reeks praktische hulpmiddelen en methodieken, waaronder de Gidsmodellen, het Water en Bodem Kompas, de carrouselmethode en masterclasses.
3. Community of Practice: Een lerend netwerk waarin ervaringen worden uitgewisseld, want niemand weet het nu al precies; we moeten het collectief leren.

De Kennispool WBS biedt directe, gespecialiseerde ondersteuning, waardoor gemeenten de transitie kunnen starten zonder zelf alle kennis en capaciteit in huis te hoeven hebben. De Kennisproducten leveren kant-en-klare instrumenten om het gesprek met collega's, bestuurders en stakeholders te starten en vanuit gezamenlijk inzicht in het water- en bodemsysteem te komen tot een toekomstbestendige inrichting.

2. Regionale Gidsmodellen

Vincent Grond (GrondRR) en Gilbert Maas (Geo-inspiratie) gaven een toelichting op de opzet en het doel van de Regionale Gidsmodellen. Deze modellen zijn ontwikkeld voor de tien landschappelijke regio's van Gelderland en gepubliceerd op www.gidsmodellen.nl. De modellen geven inzicht in het natuurlijk systeem (bodem, ondergrond, waterhuishouding, grondwaterstromen) en de samenhang daarin.

De Gidsmodellen zijn opgebouwd uit drie lagen:

1. het natuurlijke systeem (bodem en reliëf, ondergrond, water en natuur)
2. de relatie van de historische ontwikkeling met dat systeem (hechtingsfasen)
3. de kwetsbaarheden van de regio met betrekking tot klimaat en natuur

Ook tonen de gidsmodellen de belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen in de regio, en de impact daarvan op het natuurlijke systeem. Door de eeuwen heen is de relatie tussen mens en landschap veranderd naar de huidige staat van onthechting tussen inrichting en het oorspronkelijke (ondergrondse) landschap. Dat heeft geleid tot vergrote kwetsbaarheden van de Gelderse regio's voor droogte en wateroverlast.

De Gidsmodellen bieden een vereenvoudigde blik op de ondergrondse logica aan iedereen die ruimtelijke keuzes moet maken. De modellen fungeren als een snelle signaleringskaart om kwel, verdroging en wateroverlast – en de oorzaken daarvan - vroegtijdig te herkennen. Dit stelt in staat om in een vroeg stadium vast te stellen, waar een ruimtelijke ontwikkeling (op termijn) kostbaar of onverantwoord is. Met de gidsmodellen kan op gemeentelijke of regionale schaal bepaald worden met welke duurzame basisstructuur voor water en natuur de functies in een gebied in de toekomst geborgd kunnen worden. Het biedt de feitelijke onderbouwing om adviezen om over te gaan tot bijvoorbeeld ontwikkeling op een andere locatie (bijvoorbeeld het verplaatsen van een geplande woonwijk) beter te kunnen verantwoorden.

3. Water- en Bodemkompas

Rutger Remmers (provincie Gelderland) presenteerde het Water- en Bodemkompas, een instrument om te verkennen wat de geschiktheid van het water- en bodemsysteem is voor nieuwbouw. Het kompas is een digitale, interactieve tool die fungeert als een gespreksopener voor experts en beleidsmakers. Het doel is niet om regelgeving op te leggen, maar om de geschiktheid van locaties in Gelderland te visualiseren voor grote ruimtelijke bouwopgaven, zoals de aanleg van nieuwe woonwijken of bedrijventerreinen.

Hoe de tool werkt:

De gebruiker zoomt in op een Gelderse regio naar interesse. Vervolgens kan de gebruiker zelf een weging geven aan verschillende ondergrond- en klimaat-gerelateerde thema's, zoals grondwateroverlast, overstromingsrisico, of bodemdaling. De tool berekent dan de 'gewogen' geschiktheid voor nieuwbouw op basis van de weging die gebruiker heeft ingevoerd. De uitkomst wordt op de kaart weergegeven met een kleurcode (groen, geel, oranje, rood) die de relatieve geschiktheid aangeeft. Rood betekent niet persé een verbod, maar wel dat significante ingrepen of investeringen nodig zijn om de kwetsbaarheden van de ondergrond op te lossen als gekozen wordt om hier een nieuwbouwwopgave te realiseren. Hiermee helpt het kompas gebruikers om af te wegen: zijn we bereid extra te investeren, en wat is de impact als we op een ongeschikte plek toch gaan ontwikkelen?

Het Water- en Bodemkompas is echt een instrument bedoeld voor water- en bodemdeskundigen, om aan de hand daarvan in gesprek te gaan met RO-collega's.

Signaleringskaart WBS Achterhoek

Rutger gaf ook een korte toelichting op een ander instrument: de Signaleringskaart WBS en het bijbehorende Voorbeeldenboek met suggesties voor (inrichtings-)maatregelen voor de Achterhoek. Deze instrumenten zijn recent ontwikkeld in opdracht van de Samenwerking Water Achterhoek+. Rutger deelde een aantal slides uit een eerdere presentatie van Raymond Frank namens de Samenwerking Water Achterhoek+.

In een recente GOO-special over bescherming drinkwaterbronnen heeft Iris Epping van gemeente Aalten hierover een presentatie gegeven. Voor meer informatie zie de [terugblik op de GOO-special over bescherming van drinkwaterbronnen \(17 september 2025\)](#).

De signaleringskaart WBS Achterhoek geeft op basis van verschillende kaartlagen de meest 'kritische score' en een beoordeling van de geschiktheid voor bouwen. De uitkomsten op de vraag 'kan hier gebouwd worden' zijn:

- Ja, standaard inpassing
- Ja mits, aangepast bouwen
- Ja mits, sterk aangepast bouwen
- Nee tenzij, tansformatie van systeem en sterk aangepast bouwen
- Nee, niet bouwen (huidig beleid)

De gemeenten in de Achterhoek gaan het komende jaar met deze instrumenten aan de slag om op basis daarvan te bepalen hoe deze in beleid en werkprocessen geborgd kunnen worden.

De reactie van de deelnemers was dat de Signaleringskaart een beter instrument is om in de RO toe te passen vanwege de duidelijke uitkomsten en koppeling naar inrichtingsmaatregelen met het voorbeeldenboek.

4. Kennispool WBS: Oproep tot Collectief Leren

De special sloot af met de uitnodiging van Paul Oude Boerrigter om gebruik te maken van capaciteit en deskundigheid van de adviseurs van de Kennispool WBS. De implementatie van WBS is een gezamenlijk leerproces dat voeding nodig heeft vanuit de praktijk.

Peter Groenhuijzen van Hogeschool Van Hall Larenstein – betrokken bij de organisatie van de COP WBS Gelderland - deed tot slot de volgende oproep:

Gezocht: Praktijkvoorbeelden Water en Bodem Sturend

In het kader van het Community of Practice Water en Bodem Sturend Gelderland (CoP WBS) zijn we op zoek naar voorbeelden uit de praktijk waarin is getracht om WBS te verankeren in beleid (denk aan omgevingsvisie, omgevingsprogramma's of omgevingsplan), in ruimtelijke plannen en/of

gebiedsontwikkelingen of in uitvoeringsprojecten (denk aan inbreiding, renovatie, uitbreiding of rioolvervanging).

We zijn geïnteresseerd in voorbeelden waarin het is gelukt om WBS te verankeren, maar ook in voorbeelden waarin dit juist niet is gelukt. Van beide kunnen we immers samen leren!

Het idee is dat studenten de voorbeelden gaan evalueren samen met betrokkenen om zicht te krijgen op de kritische succesfactoren qua inhoud en proces, zodat we daar samen van kunnen leren. De evaluatie zal door docenten worden begeleid en vooraf zullen de docenten met jullie afstemmen om tot een voor studenten helder afgebakende opdracht te komen.

Heb je een voorbeeld of wil je even daarover afstemmen, neem dan contact op met Peter Groenhuijzen via peter.groenhuijzen@hvhl.nl.

5. Vragen en antwoorden (Q&A)

Vraag: Hoe verhoudt de benodigde basisstructuur voor water en natuur - die je kunt bepalen met behulp van de Gidsmodellen - zich tot andere maatschappelijke functies, zoals landbouw?

Antwoord: De gidsmodellen zijn een feitenrelaas, en zijn dus waardevrij. Pas nadat het natuurlijke systeem geborgd is aan de hand van de basisstructuur, wordt gekeken naar maatschappelijke functies daaromheen. Een concreet voorbeeld uit de masterclass in West Betuwe liet zien dat het gidsmodel hielp bij de discussie over fruitteelt en watergebruik. Inzicht in het totale systeem helpt bij het kijken naar duurzaam landgebruik en het creëren van waterbuffers.

Vraag: kunnen de gidsmodellen helpen bij de landbouwtransitie in de regio Vallei?

Antwoord: Dit is bij uitstek een kans voor WBS. Een actueel regionaal thema kan een goede aanleiding zijn om een toekomstvisie voor het landelijk gebied te maken. Een belangrijk onderdeel in zo'n toekomstvisie is de toekomstige beschikbaarheid en overlast van water om de meest geschikte plaatsen en vormen voor andere vormen van landbouw te positioneren.

Vraag: Hoe landt het thema Water en Bodem Sturend binnen de provincie zelf, met name bij de afdelingen Ruimtelijke Ontwikkeling (RO) en stedenbouw?

Antwoord: Ook binnen de provincie wordt gewerkt aan kennisoverdracht aan de collega's die aan inrichtingsprocessen werken. Het is beleid om collega's met verschillende specialismen al bij de start van projecten te betrekken – bijvoorbeeld bij het zoeken naar nieuwe werklocaties. Experts duiden dan het water- en bodemsysteem.

WBS is daarnaast benoemd als een van de vier sturende principes in de nieuwe provinciale Omgevingsvisie, wat de integratie stimuleert.

Vraag: Er is een spanningsveld tussen de provinciale WBS-ambitie en het gemeentelijke speelveld. Hoe kun je in een gebied het gesprek zo voeren dat het niet op een ja/nee uitkomt en de weerstand niet te groot wordt?

Antwoord: De provincie wil meedenken en niet overrulen; dit is een gezamenlijk, collectief leerproces. De ambitie is om eerst de noodzaak en de randvoorwaarden vanuit het watersysteem te bepalen, los van wat kan of mag. Het Water en Bodem Kompas is juist ontworpen om dit constructieve gesprek te faciliteren en inzicht te geven in de consequenties van bepaalde keuzes.

Vragen die vooraf waren ingediend:

Vraag: Worden in dit kader alle functies die de ondergrond in Gelderland heeft gewogen en hoe wordt hierbij het afwegingskader bepaald? Worden alle kansen voor samenwerking hierbij gewogen/benut?

Antwoord: De Regionale Gidsmodellen en het Water- en Bodemkompas geven inzichten die betrokken kunnen worden voor een afweging tussen gebruiksfuncties, maar geven daar geen afwegingskader voor.

Vraag: Welk gebruik (akker vs weide) zou landbouwgrond in verschillende landschapstypen mogen hebben? Zorgt bijvoorbeeld het toestaan van een akker in een komgebied niet ervoor dat er teveel met de natuurlijke waterstand gespeeld moet worden?

Antwoord: Dat is een beleidsmatige afweging. De Regionale Gidsmodellen kunnen gebruikt worden om de effecten van de verlaging van het peil kwalitatief te duiden op basis van inzicht in de werking van het regionale water- en bodemsysteem.